

“İQTİSADI İSLAHATLAR” elmi-analitik jurnal

AZƏRBAYCANDA AHILLARIN SOSIAL MÜDAFİƏSİ VƏ DÜNYA TƏCRÜBƏSİ

№ 3 (4)

Mətanət RƏSULOVA,
i.e.n., Bakı Dövlət Universitetinin dosenti,
İqtisadi İslahatların Təhlili və
Kommunikasiya Mərkəzinin İnsan
Resursları üzrə meneceri

Ayna HACIYEVA,
Bakı Mühəndislik Universiteti, İqtisadi
İslahatların Təhlili və Kommunikasiya
Mərkəzinin təcrübəçisi,
Urgan.az, Sosial Media Meneceri

Azərbaycanda ahılların sosial müdafiəsi və dünya təcrübəsi

Mətanət RƏSULOVA,
i.e.n., Bakı Dövlət Universitetinin dosenti,
İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin
İnsan Resursları üzrə meneceri

Ayna HACIYEVA,
Bakı Mühəndislik Universiteti,
İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin
təcrübəçisi, Urgan.az, Sosial Media Meneceri

XÜLASƏ

Son zamanlar demoqrafik proseslərin vəziyyəti göstərir ki, dünyada doğum sayının azalması ilə yanaşı gənc əhalinin sürətlə azalması, orta hesabla götürülən insan ömrünün uzanması, başqa sözlə yaşlı əhalinin sayının artması müşahidə olunur. Bu baxımdan məqalədə Azərbaycanda həssas əhali qruplarından biri olan ahılların, əsasən qocalar evində yaşayan ahılların sosial müdafiəsi ilə bağlı mövcud vəziyyət araşdırılmış, inkişaf etmiş ölkələrin (Amerika Birləşmiş Ştatları, İngiltərə, Yaponiya və s.) bu sahədə təcrübəsi öyrənilmişdir. Araşdırmanın nəticəsi olaraq məqalənin sonunda perspektiv dövrdə ahılların sosial təminatının yaxşılaşdırılmasına xidmət edəcək bir sıra layihə təklifləri verilmişdir.

Açar sözlər: ahıllar, sosial təminat, qocalar evi, ahılların sosial müdafiəsi

GİRİŞ

Müasir dövrdə gəlirlərin ədalətli paylanması, rifah və tərəqqi içində bir cəmiyyət qurulması sosial siyasətin başlıca vəzifələrindən biridir. Bu vəzifələri reallaşdırmaq üçün əhalinin hər bir yaş qrupunun sosial müdafiəsinin təmin olunması ən əhəmiyyətli vasitədir. Ölkədə aparılan sosial siyasətin ən mühüm tərəfi cəmiyyətdə hər bir şəxsin mənafeyinə cavab verməsi ilə əlaqəlidir, daha doğrusu, sosial müdafiə bütün həyatı boyu ən çətin məqamlarda insanın üstün mövqeyini qoruyub saxlamağa xidmət etməlidir.

Son zamanlar demoqrafik proseslərin vəziyyəti göstərir ki, dünyada doğum sayının azalması ilə yanaşı gənc əhalinin sürətlə azalması, orta hesabla götürülən insan ömrünün uzanması və bununla bərabər qocalmağa olan meylin, başqa sözlə yaşlı əhalinin sayının artması müşahidə olunur. Əhalinin yaşlanması sosial müdafiə sisteminin gəlir-xərc tarazlığını pozduğu kimi, bu sahədə digər problemlərin də artmasına səbəb olur. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı bir çox ölkədə ortalama insan ömrünün gündən-günə uzandığını qeyd etmiş və həyata keçirdikləri təqdimatlarda xüsusilə də Avropa üçün 2010-cu ildə 75,3 olan insan ömrünün 2050-ci ildə 81,3 və 2100-cü ildə isə 87,9 olacağı fikrini irəli sürmüşdür. Hazırda bir çox ölkə ümumi əhali arasında yaşlı əhalinin sayının artmasına səbəb olan uzunömürlülük riski ilə qarşı-qarşıya qalmışdır [7]. Bu baxımdan ahılların sosial müdafiəsi ilə bağlı problemlərin araşdırılması və onların sosial müdafiəsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinin öyrənilməsi aktual məsələ kimi önə çıxır.

İnsan sosial və bioloji varlıq olmaqla təbiətin ayrılmaz bir hissəsidir. Həqiqətən, hər bir insan doğulduğu andan etibarən, dövlətin və cəmiyyətin bərabərhüquqlu üzvü sayılmaqla bərabər, onun buradan müəyyən alacağı və verəcəkləri yaranır. İnsan paylaşmaq, bölüşmək, müşahidə aparmaq qabiliyyətinə sahib olduğu zaman sosial varlığa çevrilir. Bu fəaliyyətlərdən kənar qalan insanlar cəmiyyətin parçası ola bilməyərək tənhalığa qapılır. Belə hallar daha çox iş dünyasından ayrılan insanlarda, qocalar evinə yerləşdirilən və ya aztəminatlı ailələrdə, habelə tənha yaşayan ahıllarda müşahidə olunur.

Onu da qeyd edək ki, 1 Oktyabr - Beynəlxalq Ahıllar günüdür. BMT Baş Məclisinin 1992-ci ildə qəbul etdiyi müvafiq Qətnamənin prinsiplərinə uyğun olaraq hər il oktyabr ayının 1-nin Beynəlxalq Ahıllar günü kimi qeyd olunması cəmiyyətdə ahılların problemlərinin həllinə diqqət və qayğının artırılması məqsədi daşıyır [1].

Azərbaycanda ahıllara dövlət qayğısı. Azərbaycanda dövlət tərəfindən qəbul edilən və həyata keçirilən proqramlar təsdiq edir ki, dövlətimizin sosial siyasəti sosial ədalətin bərqərar olunmasına, milli sərvətlərin artırılmasının təmin edilməsinə, milli sərvətlərin ədalətli bölgüsünün həyata keçirilməsinə istiqamətlənmiş davamlı və dinamik prosesdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2006-cı il 17 aprel tarixli 1413 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Ahıl vətəndaşların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi üzrə Dövlət Proqramı", 2008-ci il 15 sentyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı" və digər dövlət proqramları ahıl vətəndaşların sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması və onlara dövlət qayğısının bariz nümunəsidir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 29 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2020: Gələcəyə Baxış" İnkişaf Konsepsiyasının 7.3-cü bəndində ahıl vətəndaşlara qayğı və onların sosial müdafiəsi məsələlərinin daim diqqət mərkəzində saxlanması məqsədilə "Ahıl vətəndaşların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə dair Dövlət Proqramı"nın (2014-2020-ci illər) qəbul edilməsi nəzərdə tutulmasına baxmayaraq bu proqram hazırlanıb təsdiq edilməmişdir.

2011-ci il 30 dekabr tarixində təsdiq edilmiş "Sosial xidmət haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununa əsasən ölkəmizdə yaşı 70-ə çatmış şəxslər ahıl hesab olunurlar [3]. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2018-ci il 21 dekabr tarixində təsdiq etdiyi "Əmək pensiyaları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə" Qanun 2019-cu ilin 1 yanvarından qüvvəyə minmişdir. Qanuna edilmiş və qüvvəyə minən dəyişikliyə əsasən, 2019-cu ilin əvvəlindən pensiya hüququ yaranan şəxsin heç bir müraciəti olmadan, sənəd təqdim etmədən və pensiya hüququ yaranan gün ərzində elektron qaydada pensiyalar təyin edilir. Pensiya şəxsə təyin olunandan sonra ona bu, həmçinin pensiyanın məbləği, bank kartını əldə edəcəyi bank filialı və vaxt barədə "sms", e-mail və ya rəsmi məktubla məlumat verilir. Qeyd edək ki, Azərbaycanda yaşa görə əmək pensiyası ömürlük təyin edilir və minimum pensiyanın məbləği 240 manat təşkil edir.

Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin DSK demoqrafik göstəricilərinə nəzər saldıqda da sözügedən problemin aktual olduğu bir daha təsdiqlənir. DSK-nın məlumatlarına əsasən, ölkədə əhalinin hər 1000 nəfərinə düşən nigahların say əmsalı son 10 il ərzində 9,7-dən 3,5-ə enmişdir. Boşalma əmsalının nisbətən sabit qalmasına baxmayaraq, nigahların sayında azalma baş verdiyinə görə bu əmsalın da nigah sayına nisbətən yüksək olmasını qeyd edə bilərik. Bunun da gələcəkdə tənha yaşlı insanların sayının artmasına bir səbəb ola biləcəyini fərz etmək olar.

Cədvəl 1. Azərbaycanın bəzi demoqrafik göstəriciləri.

Göstəricilər	2005	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
70 yaşdan yuxarı əhali qrupunun sayı, ilin sonuna (min nəfər)	328,4	375,2	377,8	385,9	401,0	420,6	437,7	452,1
Rəsmi qeydə alınmış nigahların sayı	71463	68773	66771	62923	62484	63869	35348	56314
Rəsmi qeydə alınmış boşanmaların sayı	8895	12764	13114	14514	14857	17148	14628	17191

Mənbə: DSK

Azərbaycan Respublikasında bir çox Qocalar evi mövcuddur. Bu evlər dövlət tərəfindən ahıllara göstərilən sosial diqqətin nəticəsidir. Azərbaycan Respublikasının dövlət tərəfindən Qocalar evində yaşayan ahıl insanlara xüsusi diqqət və qayğı göstərilir. Dövlətin diqqət və qayğısı bu sahədə hər zaman hiss olunur. Qocalar evində bayram və xüsusi günlərdə müğənnilərlə, uşaqlarla görüşlər və s. tədbirlər təşkil edilir. Bunlara baxmayaraq, çox təəssüf ki, ölkəmizdə Qocalar evlərində yaşayan ahıl insanlar "atılmışlar" adını qazanmışlar. Taleyi bu cür yazılmış ahıl

insanlar Azərbaycan Respublikasının çiçəklənməsini yalnız televiziyadan müşahidə edirlər. Bu qapalı həyat həmin ahıl insanların özlərinə qapanmasına səbəb olur və həyata bağlılıqlarını zəiflədir. Ahıllarda yaranan belə problemlər onların sağlamlıqlarına mənfi təsir edir. Bəzi ahılların Qocalar evində ömürlərinin sonunadək yaşamağa məhkum olması, onların sosial və bioloji varlıq olmalarının unudulması problemin aktuallığını təşkil edir.

Araşdırmalarımıza görə, Bakının Bilgəh qəsəbəsində, Naxçıvan, Gəncə və Sumqayıtda Qocalar evi xidmət göstərir. Azərbaycanla sözügedən problemlə bağlı statistik məlumatların mövcudluğu qənatəbəxş deyil. Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin saytında yalnız ahıllar, əlilliyi olan şəxslər və baxımsız uşaqlar üçün sosial xidmət müəssisələri və orada yerlərin və yaşayanların sayı haqqında ümumi məlumatı əldə etmək mümkündür.

Dünya təcrübəsində ahıl insanların yaşam tərzini araşdırmağa, oradakı qocalar evləri barədə məlumatlar əldə etməyə çalışdıq. İnkişaf etmiş ölkələrdə müəyyən sosial proqramlar və ictimai təşkilatların dəstəyi ilə qocalar evlərinin sakinləri yaşadıkları məkanlardan ölkə daxili səyahətlərə aparılır. Bu sosial layihələr ahıl insanlarda sağlam və həyata bağlı yaşam tərzini formalaşdırır. Səyahət insan həyatına müxtəlifliklər gətirən yaşam tərzini olmaqla sağlam həyatı təşviq edir. Dünya təcrübəsi göstərir ki, dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində ahıl insanlar əmək təqaüdünə çıxdıqdan sonra sağlam həyat yaşamaq üçün uzun zamanlar səyahətlərdə olurlar. Bu yaşam tərzini insanların sağlam ömür yaşamalarına şərait yaradır. Lakin bu tendensiya Azərbaycan Respublikasında müşahidə olunmur. Azərbaycan Respublikasında dövlət səviyyəsində ahıllara göstərilən qayğı onların gündəlik yaşam həyatlarını tənzimləyir. Dünya təcrübəsi göstərir ki, dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində ahıl insanlar Qocalar evinə əmək təqaüdünə çıxdıqdan sonra övladları ilə əlaqəni saxlayaraq qalan ömürlərini öz yaşlıları ilə daha maraqlı keçirmək üçün müraciət edirlər.

Dünya təcrübəsi:

Amerika Birləşmiş Ştatları. 1965-ci ildə ABŞ federal hökuməti tərəfindən 65 və daha yuxarı yaşda olan amerikalıların tibbi sığortaya çıxışını təmin edən milli sosial sığorta proqramı Medicare yaradılmışdır. 1930-cu illərdən Böyük Depressiya və 1935-ci il Sosial Təminat Akti nəticəsində artıq özəl qocalar evlərinin tikilməsinə baxmayaraq bu proqram sonrakı illərdə bir çox yeni qocalar evlərinin yaradılmasına təkan vermişdir. Medicaid xidmət Mərkəzi millətin yoxsulluq proqramı, tez-tez sakinlər kimi tibb bacısı çarpayıları kimi proqramları maliyyələşdirin, bu müəssisəyə daxil olmaq üçün "yoxsullaşa bilər".

Araşdırmalarımıza görə 2017-ci ilə qədər təxminən 1,4 milyon amerikalı qocalar evində yaşa, onların üçdə ikisi öz qayğılarını ödəmək üçün Medicaid -ə güvənir. Yaşayış tibb müəssisələri Medicaid federal maliyyəsini və dövlət səhiyyə departamenti vasitəsilə təsdiqini alır. Bu obyektlərə müxtəlif növ dövlət qurumları (məsələn, sağlamlıq, psixi sağlamlıq və ya əqli qüsurlar) nəzarət edə bilər.

Amerika Birləşmiş Ştatlarında Qocalar evləri ənənəvi olaraq böyük müəssisələrdir. Daha kiçik icma versiyaları 1970-ci illərdə hazırlanmışdır. Bəzi "icma həyatı" (CL) qruplarının müxtəlif növ qayğı və maliyyənin tərəfdarı olmaları yardımçı yaşayış vasitələrinin yaradılması ilə nəticələnmişdir. İcma əsaslı Uzunmüddətli Xidmətlər və Dəstəkləri (LTSS) təşviq etmək səylərinə 200-dən çox milli əlillik təşkilatını təmsil edən Əlil Vətəndaşlar Konsorsiumu kimi qruplar rəhbərlik edir.

Yaponiya. 2009-cu ilə qədər bu rəqəm kəskin şəkildə dəyişdi: Yaponiyada bir kişi üçün orta ömür uzunluğu 79 ildən çox, qadınlar üçün - təxminən 88 il idi. İndi Doğan Günəş ölkəsi dünyada yüzilliklərin əsas "təchizatçılarından" biridir və Yaponiyada yüzillik yubileyini qeyd edən ölkə sakinlərinin sayı çoxdan əlli min nəfəri keçmişdir. Bu ölkədə yüzilliklərin qeyri-rəsmi klubu fəaliyyət göstərir və demək olar yarım əsrdir ki, hər il sentyabr ayında, Yaponiyada Ağsaqqallara Hörmət Günü və ya Ahıllara Hörmət Günü qeyd olunur. Və bu, təqvimdə rəsmi tarix deyil: bu gün yaşlı vətəndaşlar xəstəxanalarda pulsuz müayinədən keçə, hovuzla, saunaya və ya bərbərə baş çəkə, pul müavinəti ala bilərlər.

Onlar qidalanmaya xüsusi Yapon yanaşmasından danışirlar: yaponların, xüsusən də yaşlı

nəslin pəhrizində hələ də aşağı kalorili yeməklər üstünlük təşkil edir və tərkibindəki yağlar heyvan deyil, əsasən bitki mənşəlidir.

Avropalının nöqteyi-nəzərindən insan orqanizminə və kainatdakı roluna qeyri-adi baxışdan danışırlar. Yapon adalarında kök salan dinlər yaponları dünya, təbiət və öz bədənləri ilə harmoniya axtarmağa, ona xor baxmamağa təşviq edir.

Ölkədə yüzilliklərin faizi durmadan artır və onların yaşayış yeri və qəyyumluğu məsələsi istər-istəməz ortaya çıxır. Yaponiyada Yaşlılara Qayğı Sığorta Qanunu çox yaxınlarda deyil, yalnız 2000-ci ildə qəbul edilmişdir. Yaşlıların saxlanması və qayğısına qalmaqla məşğul olan müəssisələrin sayı artmağa başladı.

Yaşlı yaponlar əksər hallarda dövlət qəyyumluq institutlarına üstünlük verirlər. Bununla belə, bu sahə həm də gəlirli özəl biznesdir və hazırda ahıllar üçün müəssisələrə sərmayə yatıran xarici investorların sayı artmaqdadır. Yaponiyadakı özəl qocalar evləri öz sakinlərinə daha yüksək səviyyəli xidmətlər təklif edə bilər, lakin bu həm də daha baha başa gələcək. Ədliyyə Nazirliyindən verilən açıqlamaya görə, qocalar ciddi maddi sıxıntılarla bahalı qocalar evlərində məskunlaşmaq əvəzinə, ömürlərinin qalan hissəsini rahat həbsxanalarda keçirmək üçün könüllü olaraq cinayət törədirlər.

Təqaüdlərinin qənaətbəxş olmaması səbəbi ilə, xüsusən də 65 yaşdan yuxarı olan yaponiyalılar, ilk növbədə sadə oğurluq, təcavüz və yaralamada günahlandırılaraq həbsxanaya düşürlər. Səhiyyə xidmətlərinin ən az qocalar evləri qədər təsirli olduğu ölkədə həbsxanada həyat şəraiti çöldəki qədər yaxşıdır [4].

İngiltərə. Böyük Britaniyada yaşlılara qulluq üçün çoxlu müəssisələr fəaliyyət göstərir. Bunlardan ən önəmlisi qocalar evləridir. Qocalar evləri də iki yerə bölünür: müalicə aparılmayan və müalicə aparılan qocalar evləri. Müalicə aparılmayan qocalar evləri yaşlı insanların yalnız gün ərzində vaxt keçirdikləri müəssisələr tipli qocalar evləridir. Gecə-gündüz müalicə aparılmayan qocalar evlərinə daha çox üstünlük verilir. Müalicə aparılan qocalar evlərində isə yaşlılara, bəzi ciddi xəstəliklərdən əziyyət çəkən və daimi müalicəyə ehtiyacı olan ahıllara xidmət göstərilir. Yaşlı insanların qocalar evində yaşamağı seçmələrinin səbəbi tənhalıq, qocalar evinin ən yaxşı seçim olması fikri və daimi müalicə ehtiyacıdır.

İngiltərəni digər ölkələrdən fərqləndirən təcrübələrdən biri, yaşlıların gündəlik qayğı göstərdiyi və şəxsi müstəqilliyini artırmaq üçün yeməklərin hazırlandığı mənzil formalı qocalar evləridir. Yaşlı insanlar qocalar evlərində olduğu kimi yalnız bir otaq və ümumi sahə ilə kifayətlənmək məcburiyyətində olmadığı üçün özlərini daha sərbəst hiss edir və bütün ehtiyacları ödənilir.

Qocalar evlərinin 90%-ni özəl sektor təşkil edir. Buna səbəb ahıllara qulluq xərclərinin dövlət büdcəsi üçün böyük yük olması, xərclərin hər il artması nəticəsində qayğının keyfiyyətinin xeyli aşağı düşməsidir. Bu mənfi təsirlər nəticəsində qayğı keyfiyyətinin yüksəldilməsi məqsədilə qocalar evləri özəlləşdirilmişdir. Ancaq qocalar evlərinə təklif olunan maliyyə azaldıqca insanlar xərcləri özləri ödəməli olmuşlar. Gəlir yoxlanışı qocalar evlərində qalacaq insanlara və 23.000 funt sterlinqdən çox aktivləri olanlara şamil edilir. Aktivləri 23.000 funt sterlinqdən az olanlar üçün dövlət maliyyə dəstəyi verir. Beləliklə, maddi vəziyyəti yaxşı olmayanlar qocalar evlərində qala bilirlər.

Son dövrlərdə qocalar evlərində yaşayan insanlarla uşaq evlərində yaşayan uşaqları bir araya gətirən layihələr Avropada getdikcə genişlənir. Bu çərçivədə İngiltərənin paytaxtı Londonda ilk dəfə 2017-ci ildə qocalar evində uşaq bağçası açılmışdır. Wimbledon məhəlləsində Alma və Bal uşaq bağçasının ikinci filialı olaraq açılan uşaq bağçasında nəsil boşluğunu aradan qaldırmaq üçün uşaqlar və yaşlılar bir araya gətirilir. Bu layihələr təkcə qocaları deyil, qohumlarından uzaqda yaşayan balacaları da sevindirir. Yaşlılarla və uşaqlarla birgə işləmək bağça kurikulumlarında öz yerini tapır. Həm uşaqlar, həm də yaşlılar bağçılıq, yemək bişirmək, mahnı oxumaq və nağıl danışmaq kimi fəaliyyətlərlə xoş vaxt keçirirlər. Bu gün bu layihələr ABŞ, Kanada, Avstraliya, Yaponiya, Sinqapur və bir sıra Avropa ölkələrində həyata keçirilir. Şən uşaqlar və müdrək ağsaqqallar birlikdə həyatdan zövq alırlar [5].

Dünyanın ən dəbdəbəli və ən bahalı qocalar evləri. Dünyanın ən dəbdəbəli və ən bahalı

qocalar evi İngiltərədə yerləşir. Bununla yanaşı, ölkədə aşağı büdcəli qocalar evləri də böyük diqqət çəkir.

İstanbulun Beykoz şəhərində yerləşən Rüya Residence yaşlılara heyvan yemləmək, çiçək yetişdirmək, şənliklər vermək və qonaq qəbul etmək kimi imkanlar təqdim edən qeyri-adi və dəbdəbəli qocalar evidir.

Yunanıstan və İtaliya kimi ölkələrdə qocalar evlərinin sayı azdır. Evdə qulluq xidmətlərinə üstünlük verən ölkələr qocalar evlərinin işlək olmadığını düşünürlər [6].

NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

Beləliklə, ahıl vətəndaşların sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində dövlət proqramlarında nəzərdə tutulan tədbirlərlə bərabər Azərbaycan Respublikasında Qocalar evində yaşayan ahıl insanların sosial münasibətlərdə aktivliyinin və həyata bağlılıqlarının artırılmasına və onlara sağlam həyat tərzinin aşılmasına, həyata bağlı təfəkkürün formalaşmasına dəstək olacaq sosial layihələrin reallaşdırılmasına da ehtiyac vardır. Apardığımız araşdırmalara əsasən bu qənaətə gəlirik ki, aşağıdakı kimi layihələrin reallaşdırılması ahılların həyat səviyyəsində müsbət dəyişikliklərə səbəb ola bilər:

Layihə 1. "Mənəvi nəvə". Bu kimi layihənin reallaşdırılmasında məqsəd qocalar evində məskunlaşan ahılların ailə problemini nisbətən yüngülləşdirmək, mənəvi nəvələri ilə az da olsa vaxtlarını maraqlı və səmərəli keçirilməsi imkanı yaratmaqdan ibarətdir. Bir çox ölkələrdə olduğu kimi gənclərin könüllü olaraq qocalar evinə getməsi, orada özlərinə mənəvi nəvə-baba seçmələri, mütəmadi olaraq onlara baş çəkib müəyyən qədər vaxt keçirmələri (ahıllara kitab oxumaq, onları dinləmək, maraqlı söhbətlər etmək, sevdikləri məşğuliyyətlə onlara dəstək olmaq və s.) onların həyata bağlılıq təfəkkürünə müsbət təsir göstərə bilər. Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi hətta bəzi ölkələrdə Qocalar və uşaq evləri birgə fəaliyyət göstərir.

Layihə 2. "Səyahət et, ömrünü uzat". Bu kimi layihənin reallaşdırılmasında məqsəd Azərbaycan Respublikasında Qocalar evində yaşayan və özünü idarə edə bilən ahıl insanların sosial münasibətlərdə aktivliyin və həyata bağlılıqların artırılmasına və onlara sağlam həyat tərzinin aşılmasına, həyata bağlı təfəkkürlərinin inkişafına kömək edə biləcək ölkədaxili müxtəlif tipli səyahətlərin, görüşlərin müntəzəm olaraq təşkil edilməsidir.

Azərbaycanda fəaliyyət göstərən 4 qocalar evinin özünü idarə edə bilən müəyyən sayda sakinlərinin müvəqqəti (məsələn, 10 gün) yerdəyişməsini, onların həmin bölgəni səyahət etməsini təmin edəcək bu sosial layihənin reallaşdırılması sayəsində Azərbaycan Respublikasında mövcud olan Qocalar evi sakinlərinin ölkənin müxtəlif regionlarına, mədəni tədbirlərə gəzintisini, yaşayış yerlərinin müvəqqəti mübadilə olunmasını təşkil etməklə onlarda daha sağlam və həyata bağlı yaşam tərzini formalaşdırmağa imkan yarada bilər. Müxtəlif şəhərlərdə olan Qocalar evinin sakinləri müvəqqəti olaraq yaşadıkları məkanları dəyişməklə həm yeni həmyaşıdları ilə ünsiyyətdə olmaq, həm də sosial həyata daha sürətlə uyğunlaşma imkanı əldə edə bilər. Bu onların həyata bağlılıq təfəkkürünə müsbət təsir göstərə bilər. Eyni zamanda bu kimi sosial layihələr perspektivdə ölkəmizdə də Qocalar evi haqqında fikir dəyişikliyinə səbəb ola bilər.

Onu da qeyd etmək ki, araşdırmalar apararkən belə bir layihənin reallaşdırılmasının Qocalar evinin sakinləri tərəfindən necə qarşılanacağını müəyyənləşdirməyə çalışdıq. Bilgəhdə yerləşən Qocalar evinin sakinlərindən birinin fikrini öyrəndikdə cavabı bu oldu ki, "əgər mən bir gün Gəncə şəhərinə gedə bilsəm özümü dünyanın xoşbəxti hesab edərdəm". Bu xoşbəxt anları onlar üçün təşkil etmək elə də əlçatmaz deyil.

Bizimlə razılaşırsınız ki, həm iş, həm şəxsi həyatımızda tənha yaşayan, yaxın qohumlarından incik düşən insanlarla hamımız rastlaşırıq. Bu cür insanlar arasında hətta imkanlılara da rast gəlinir ki, inamsızlıqdan var-dövlətlərini yaxın qohumlarından heç kəsə etibar edə bilmirlər və maddi imkanları olsa belə həyatlarının son illərini çətin vəziyyətdə qorxu içində, baxımsız şəraitdə başa vururlar. Qocalar evində xidmət səviyyəsinin yüksəldilməsi sayəsində ahıl insanların inamını qazanmaq bu problemin də həllinə müsbət təsir göstərir. Həmin insanlar qocalar evinə etibar edərək müəyyən əsaslarla öz mülkiyyətlərini həmin müəssisənin hesabına keçirərək həyatlarının son illərini xoş keçirə bilərlər.

Yaşlı nəslə, xüsusən də tənha qocalara, ahıllara dayaq durmaq, onlara köməklik göstərmək hər birimizin mənəvi borcudur. Yetişməkdə olan gənc nəslə də bu ruhda tərbiyələndirmək üçün davranışımıza diqqət yetirməmiş vacib şərtidir. Müdriklərin belə bir gözəl kəlamı vardır: "Qocalara hörmət et, səndə qocalacaqsan."

ƏDƏBİYYAT

1. Rəsulova M., Heydərov P. "Fiziki fəaliyyəti məhdud şəxslərin cəmiyyətə inteqrasiyası sahəsində dünya təcrübəsi". "Beynəlxalq hüquq və inteqrasiya problemləri" elmi-praktiki jurnal, № 1(41), Bakı - 2015
2. Azərbaycanın demoqrafik göstəriciləri / DSK Statistik məcmuə/2022
3. "Sosial xidmət haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu
<https://e-qanun.az/framework/23195>
4. <https://www.cnnturk.com/turkiye/japonyada-yaslilar-parali-huzur-evi-yerine-cezaevini-tercih-ediyorlar>
5. <https://www.fikrimucit.com/ilginc-huzur-evi-ornekleri/>
6. <https://www.fikrimucit.com/ilginc-huzur-evi-ornekleri/>
7. <https://pensiya.az/news/23/genc-ve-yasli-ehali-uzre-nisbetin-pozulmasi.html>

PROBLEMS IN THE SOCIAL PROTECTION OF THE ELDERLY PEOPLE IN AZERBAIJAN AND THE WORLD EXPERIENCE

Matanat RASULOVA,
Ayna HACIYEVA

SUMMARY

The recent state of demographic processes shows that along with the global decline in the number of births, the rapid decrease of the young population, the extension of the average human lifespan, in other words, the increase in the number of the elderly population is being observed.

From this point of view, the article examines the current situation regarding the social protection of the elderly, who are one of the vulnerable population groups in Azerbaijan, mainly the elderly living in nursing homes, and studies the experience of developed countries (United States of America, England, Japan, and others) in this field.

As a result of the research, at the end of the article, project proposals are given that will serve to improve the social security of the elderly in the prospective period.

Keywords: *the elderly, social security, nursing home, social protection of the elderly*

Məqalə redaksiyaya daxil olub: 01.08.2022

Çapa qəbul olunub: 14.09.2022